

10. Николаев В.И., Брук В.М. Системотехника. – Л.: Радио и связь, 1985. – 198 с.
11. Справочник по функционально-стоимостному анализу. – под ред. М.Г. Карпунина. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 431 с.
12. **Дьомін А.В.**, Івашкевич Ю.І., Тивончук С.О., Курунян В.З., Мільман І.Е., Кирницький С.Р. Функціонально - вартісний аналіз та оцінка ефективності сушіння насіння кукурудзи. – Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН, вип. №1, 2000, - с. 216–227.
13. Затхей Б.І., Нагірний Ю.П., Шолудько П.В. Основні принципи проектування систем рільництва. – Вісник аграрної науки, № 9, 2001.- с.86–89.
14. Исследование операций: в 2-х томах. Пер с англ. /Под ред. Д. Маудера, С. Элмграби. – М.: Мир, 1981. – Т.1.- 712 с.; Т.2.– 677 с.

УДК: 167/168:336:33

МЕТОДОЛОГІЧНА КОРЕКТНІСТЬ У ДОСЛІДЖЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА*

Н.І.СОЛОВІЙОВА – магістрант, Херсонський ДАУ

Потреба в удосконаленні методологічного апарату сучасного фінансового аналізу впливає з необхідності трансформації курсу економічного аналізу (аналізу господарської діяльності) стосовно вимог перехідного періоду та особливостей економічних процесів в Україні.

Виділення фінансового аналізу в окремий блок дослідження в нашій країні відбувалося наприкінці ХХ століття, на зламі історичних епох та за умов стрімкого розвитку ринкових відносин. На таких переломних точках розвитку науки виникає потреба в перегляді логічних умов та основ пізнання. Тому проблеми методологічного характеру та свідоме ставлення до них стають неодмінною попередньою умовою ефективного руху у змістовній площині.

Тенденція до екстенсивного росту науки певною мірою позначилася на розвитку комплексного економічного аналізу та його особливого напрямку – фінансовому аналізі. Наслідком цього стає порушення такого наукового методу, як системний підхід, що в фінансовому аналізі, зокрема, передбачає описання основних зв'язків фінансових категорій, їх структурне розташування щодо інших категорій, уточнення ключових причинно-наслідкових

---

* Науковий керівник – д.е.н., професор Благодатний В.І.

зв'язків, виявлення відсутніх системних взаємозв'язків у системі категорій.

Так, першочерговим завданням у дослідженні проблеми стійкості підприємства ми поставили здійснення методологічного аналізу основних категорій і понять, що використовуються в літературі з цього приводу. Підстави для вибору об'єкту дослідження зумовлені тим, що метод сучасного аналізу, на думку Єфімової О.В. [1], може розглядатися як системне комплексне дослідження фінансового стану з метою оцінки його фінансової стійкості та ефективності діяльності в умовах ризику. Тож фінансова стійкість є найважливішим індикатором фінансового стану підприємства. Найчастіше дається визначення фінансової стійкості підприємства як такого стану його фінансових ресурсів, їх розподілу та використання, що забезпечують розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого ризику. Однак у ряді випадків стандартне формулювання поняття фінансової стійкості підприємства не задовольняє вимоги більш розширеного дослідження. Тому виникають дискусійні питання щодо трактування, логічного визначення та встановлення змісту поняття "стійкість".

Питання про коректність у визначеннях стійкості постає як альтернатива кількості їх виникнення. Адже на сьогоднішній день вітчизняні науковці, не дійшовши згоди щодо економічної суті фінансової стійкості підприємства, створюють власні дефініції стійкості.

З приводу характеристики різних аспектів стійкості в науковій літературі виникла ціла низка термінів:

- фінансова стійкість (Єфімова О.В. [1], Г.В.Савицька [7], Н.М.Крейніна [4], Шеремет А.Д. [6], І.В.Дем'яненко [10]);
- фінансова стабільність (М.А.Болюх, В.З.Бурчевський [2], Т.Л.Керанчук [5], А.М.Поддєрьогін [3]);
- фінансова незалежність (стабільність) (М.Жежера [9]);
- фінансова сталість (В.Й.Плиса [11]);
- фінансова рівновага (Т.Л.Керанчук [5]);
- ринкова стійкість (А.Д.Шеремет [8]);
- фінансова спроможність (А.П.Градов, Б.І.Кузін [12]);
- економічна спроможність (З.Н.Соколовська [13]);

Відсутність усталеного категорійного апарату як в теоретичних розробках, так і в законодавчих актах призвели до формування довільного понятійно-категоріального апарату, що суперечить загальнонауковим вимогам. Причиною тому, напевно, є історичний характер складових фінансової науки. Це означає, що зміни економічних відносин приводять до зникнення старих і появи нових

категорій, понять, а також до суттєвих у них змін. Їх зміна фіксує перетворення, що відбуваються в реальній економічній дійсності, адже категорії відображають відносини господарського життя.

Розвиток економічної науки полягає в невинній появі нових методів, підходів до вивчення предмета, понять і термінів. Логічним стає уточнення чинного понятійного апарату, у ході якого формулюються нові поняття та категорії, а також анулюються ті, що невірно віддзеркалюють об'єктивну дійсність.

Фінансовий аналіз, пов'язаний інформаційними потоками з такими суміжними галузями знання, як загальна теорія економічного аналізу, фінансова статистика, теорія фінансів, фінансовий менеджмент. Тому широке використання понять та категорій інших наук породжує непорозуміння з достеменним визначенням деяких з них.

Перше питання, що постає в ході вивчення методологічної коректності використання наукових понять, стосується слів та виразів, що вживаються як синоніми. "Фінансова стійкість" та "фінансова стабільність" – є наочним прикладом вільного трактування проблеми співвідношення власних і залучених коштів. Цілком замінити поняття "стійкість" поняттям "стабільність" вирішили автори підручника "Економічний аналіз" (М.А.Болюх, В.З.Бурчевський) [2]. Причому при розгляді показників фінансової стабільності розглядаються показники фінансової стійкості, а також показники рентабельності, ефективності управління та ділової активності. Тобто стабільність поєднує в собі декілька груп основних показників оцінки фінансового стану підприємства.

У класифікації показників фінансового стану підприємства, у роботі М.А.Поддєрьогіна [3], показники фінансової стійкості та фінансової стабільності об'єднані в одну з 7 груп та не розмежовані можливими відмінностями. Зазначається лише той факт, що фінансова стійкість є мірою фінансової стабільності, але при цьому поняття "стабільність" повністю ототожнюється із "стійкістю" та її порядком розрахунку. Автори також тісно пов'язують фінансову стійкість із перспективною платоспроможністю підприємства. Але виділяють показники платоспроможності, на ряду з показниками ліквідності, в окрему групу.

У роботі ж Н.М.Креїніної [4] поняття фінансової стійкості та платоспроможності ототожнюється внаслідок відсутності чітких меж та умовності поділу згаданих понять.

Відмінність між поняттями фінансова стійкість, фінансова стабільність, фінансова рівновага впроваджується в дослідженні Т.Л.Керанчук [5], де було запропоновано використання моделі ступеня фінансової стабільності. Вона являє собою мультиплікативну модель, що інтегрує результати зміни 3-х фінансових показників

(коефіцієнта стійкого економічного зростання, узагальнюючого показника фінансової стійкості, коефіцієнта фінансової рівноваги). Тут фінансова стабільність підприємства визначається сукупністю показників, що свідчать про його можливість підтримувати нормальну виробничу рівновагу.

Логічне визначення змісту понять “стійкість” та “стабільність” краще за все з’ясує наявність відмінностей між ними. Застосування терміну “стабільність” до характеристики фінансового стану підприємств є ознакою сталості (постійності) руху як динамічного процесу, що має певну швидкість і темп. Застосування терміну “стійкість” до динамічного процесу характеризує сталість його прояву в часі, тобто динамічну стійкість. Тобто “стабільність” означає сталість руху, а “стійкість” – сталість прояву в часі, і вони є різними ознаками руху (фінансово-господарського функціонування) як динамічного процесу.

В українській мові синонімами до слова “стійкість” є: міць, витривалість, непохитність. Слово “стабільність” синонімів не має. Відносно розвитку підприємства стійкість повинна розумітися як властивість системи так реагувати на зміни зовнішнього середовища, щоб не лише генерувати чинники, які зумовлюють її врівноважений стан, а й забезпечувати її подальший розвиток.

Немає ніяких сумнівів в однозначності консервативного застосування поняття “фінансова стійкість” в підручниках А.Д.Шеремета [6], що свого часу сприяв остаточному становленню курсу економічного аналізу наприкінці 80-тих років, та Г.В.Савицької: “Фінансова стійкість – це здатність суб’єкта господарювання розвиватися та зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у змінюваному зовнішньому та внутрішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність” [7]. Але в 1999 році А.Д.Шеремет у підручнику “Управлінський облік” (М.: ФБК-ПРЕСС, 1999) однією з складових фінансового аналізу називає “Аналіз ліквідності, платоспроможності та ринкової стійкості” [8, С.156].

Однак, розмаїття категорій стійкості не означає різний підхід до її визначення. Показники фінансової стійкості (коефіцієнти автономії, коефіцієнт довгострокового залучення капіталу, коефіцієнт реальної вартості майна та ін.) залишаються основними індикаторами фінансового стану підприємства. Але з розвитком та удосконаленням фінансового аналізу в нашій країні виявилось, що більшість відносних показників фінансової стійкості не мають практичного значення. Стало очевидним, що деякі коефіцієнти або дублюють, або суперечать один одному.

Прикладом зайвого дублювання подібних один одному показників є порівняльна характеристика порядку обчислення показників

фінансового стану українських і зарубіжних підприємств у роботі М. Жежери [9]. Автор наголошує на існуванні двох показників: коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів (КЗ) та коефіцієнт фінансової незалежності (стабільності) (КН). Перший визначається як відношення II та III розділів пасиву до I розділу пасиву. А коефіцієнт незалежності (стабільності) є йому зворотній (відношення I розділу пасиву до II та III розділів пасиву) та виникає тут недоречно. Далі по таблиці, наступним показником, виступає коефіцієнт автономії. Але ж відомо, що саме він у літературі називається коефіцієнтом автономії (незалежності) і визначається як відношення власних коштів до майна підприємства. Тож незалежність, як синонім самостійності, аж ніяк не означає стабільність.

Зменшення кількості показників призводить до розширення альтернативних методів у дослідженні фінансової стійкості, де головним етапом виступає аналіз фінансового стану підприємства. В системі комплексного економічного аналізу фінансовий аналіз стає передумовою для розробки альтернативних варіантів управлінських рішень та уточнення фінансової стратегії. З огляду на це дослідження фінансової стійкості отримує своє логічне продовження в аналітичному блоці фінансового менеджменту, де на базі обробленої інформації відбувається обґрунтування управлінських рішень. Такий підхід додає комплексності у вивченні проблеми фінансової стійкості. Неоднаковість термінів, за таких умов, пояснюється характеристикою різних аспектів фінансової стійкості, спробою розширити це поняття, надати йому економічного змісту. Тож, з'являється велика кількість термінів, що, по суті, стають ознакою одного явища. Так, використання категорії "фінансова стабільність", зокрема, в роботі І.В.Дем'яненко [10], стає пов'язаним з розробкою стратегії стабілізації фінансового стану підприємства та, взагалі, дій щодо встановлення фінансової стійкості.

Процес стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства вимагає утворення нової системи понять та категорій, що були б пов'язані з практичною комплексною діяльністю щодо зміцнення стійкості підприємства та оздоровлення його фінансів. Так виникає поняття "фінансова сталість", якому В.Й. Плиса [11] у своїй роботі не дає конкретного визначення. Спочатку не важко здогадатися, що фінансова сталість є предметом дослідження фінансового менеджменту. Але коли автор пропонує спиратися на методологічне забезпечення економічного аналізу при аналізі фінансової сталості, то постає питання про доцільність використання поняття, що не застосовується в економічному аналізі. Невизначеними залишаються критерії вибору показників, що охарактеризують фінансову сталість, та міра її спорідненості з фінансовою стійкістю.

Проблеми антикризового управління підприємством сприяли розширенню понятійного апарату з метою обґрунтування фінансової привабливості підприємства. Так, наприклад, А.П.Градов та Б.І.Кузін пропонують термін “фінансова спроможність організації” [12]. Але на практиці повністю ототожнює його з платоспроможністю. Введення категорії “економічна спроможність підприємства” автором З.Н.Соколовською [13] було обумовлено пошуком економічної категорії, яка б відображала перехід підприємства до роботи в ринкових умовах. Економічна спроможність, за таких умов, розглядається як альтернатива банкрутству.

Система категорій діалектики свідчить, що поняття – є однією з форм відображення світу в мисленні. Основною логічною функцією економічного поняття є встановлення уявного взаємозв'язку між словами і визначеними предметами, явищами, процесами, що робить можливим встановлення точного значення слів і оперування ними в процесі мислення.

В процесі дослідження ми наблизилися до економічної суті фінансової стійкості. Виявилось, що не існує жодних сторін діяльності підприємства, жодних управлінських рішень, які не були б пов'язані з його фінансовою діяльністю. В свою чергу, це дає підставу розглядати всі, без винятку, сторони діяльності підприємства через призму фінансів, а господарську діяльність – як фінансову діяльність. З цього приводу, деякі українські вчені, зокрема М.Я. Коробов [14], вважають недоцільним виокремлення “фінансового аналізу” в системі економічних дисциплін та розглядом його як складової частини економічного аналізу. Вони наголошують на тому, що економічний аналіз діяльності підприємства “нефінансовим” бути не може. Тому доцільно говорити про фінансово-економічний аналіз.

На наш погляд, стало доречним увести поняття економічної стійкості як здатності підприємства у відносно тривалий період часу зберігати та нарощувати власний виробничий потенціал з метою збереження та розширення займаного сегмента ринку. Її оцінка повинна включати результати виробничої та фінансової діяльності. Іншими словами, головним компонентом та невід'ємною частиною економічної стійкості підприємства виступає фінансова стійкість, що формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності підприємства.

Література:

1. Ефимова О.В. Финансовый анализ. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. – “Бухгалтерский учет”. – 2002. – 528 с.

2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А.Болух, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ. – 2001. – С.235.
3. Фінанси підприємств / Під ред. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ. – 1999. – С.261-286.
4. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки. – М. – ИКЦ “ДИС”. – 1997. – 224 с.
5. Керанчук Т.Л. Стратегія стабілізації фінансового стану торговельного підприємства. – К.: КДТЕУ. – 1999. – 20 с.
6. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С., Негашев Е.В. Методика фінансового аналізу підприємства. – М. – Юниглоб. – 1992. – 80 с.
7. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Минск: Новое знание. – 2001. – С.618.
8. Управленческий учет: Учеб. Пособие / Под ред. А.Д. Шеремета. – М.: ФБК-ПРЕСС. – 1999. – 512 с.
9. М. Жежера. Порівняльна характеристика методики проведення аналізу фінансового стану підприємств в Україні та за кордоном // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. - № 5. С.6-8.
10. Дем'яненко І.В. Фінансова стійкість підприємств та її бюджетно-податкове регулювання // Фінанси України. – 2001. - №5. – С.127.
11. Плиса В.Й. Зміцнення фінансової сталості підприємства // Фінанси України.–1998 – № 5. – С. 86-90.
12. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / Под. ред. А.П. Градова и Б.И. Кузина. – Спб.: Специальная литература. – 1996. – С.95.
13. Соколовская З.Н. и др. Экономический анализ и прогнозирование деятельности предприятий. – Одесса: ОКФА. – 1995. – С.19.
14. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 378 с.

УДК: 333:633.196:633.114.633.15(833)

**ПОРІВНЯЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ
СОЇ, ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ, КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО ТА
СОНЯШНИКА У КАХОВСЬКОМУ ТА ГЕНІЧЕСЬКОМУ РАЙОНАХ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

С.В.СНІГОВИЙ – аспірант, Херсонський ДАУ

Соя – унікальна зернобобова і технічна культура, яку використовують для продовольчих, кормових і технічних цілей. Насіння сої містить 38-42% білку, 20-25% олії, багато мінеральних речовин, ві-